

för människan att resa i själens djup. Det heliga rummet, som ger möjlighet att hämta visdom från naturen. Umgänget med likasinnade för samman människor från många platser och länder för fester och ceremonier. Vare sig dessa sker i det tomma rummet eller i det heliga rummet rör det sig om en konstruktion av plats, som utmanar invanda föreställningar om sambandet mellan kultur och fysiskt rum.

Fältsforskare ställs inför en rad problem, tid och pengar saknas ofta, förkunskaper som tidigare generationers antropologer inte hade måste hanteras, möjligheten till kontakt via snabba resor eller elektroniskt har förändrat villkoren för kontakt mellan människor, förtroende kanske måste skapas under en intervju snarare än under en lång tids umgänge, integriteten prövas ständigt osv. Mångformigt engagemang är det möjligas konst, vilket exemplifieras av de elva mycket olika forskarna. Boken är ojämn, men hela tiden läsvärd.

Eva Norström, Stockholm

Myter om det nordiska. Mellan romantik och politik. Catharina Raudvere, Anders André & Kristina Jennbert (red.). Väger till Midgård 1. Nordic Academic Press, Lund 2001. 191 s., ill. ISBN 91-89116-19-4.

”Väger till Midgård. Nordisk hedendom i långtidsperspektiv” är ett stort nordiskt forskningsprojekt som bedrivs av ett antal arkeologer och religionshistoriker vid Lunds universitet. Antologin *Myter om det nordiska* är den första av planerade tretton i en serie med samma namn som projektet och består av artiklar som har sin utgångspunkt från föredrag hållna vid ett seminarium i Lund i maj 2000. Gemensamt för bidragen i boken är att de utgår från och diskuterar olika sätt att se på och använda förkristen nordisk religion.

Bokens undertitel, ”Mellan romantik och politik”, är även titeln på en artikel av Catharina Raudvere (Lund). Hennes bidrag kan både ses som en inledning till boken och till projektet som helhet. Genom att ta upp och diskutera några för projektet centrala begrepp som tradition och myt ger hon alltså även en inblick i de frågor som projektdeltagarna kommer att behandla.

Lars Lönnroth (Göteborg) och Margaret Clunies Ross (Sydney) behandlar receptionen av den fornnordiska poetiken i västerländsk litterär tradition från medeltiden till idag. Artikeln ”Den fornnordiska musan” kan också ses som en sammanfattning av det

internationella forskningsprojektet med samma namn.

En av de intressantaste artiklarna i antologin är ”Arkeologi och nazism – en ockupation av ämnet” av Lise Nordenborg Myhre (Cambridge). Hon knyter i artikeln an till senare tids forskning om arkeologins politiska och ideologiska roll och behandlar frågan hur Norges förflutna (vikingatiden och medeltiden) på olika sätt användes för politiska syften i landet före och under andra världskriget av icke-nazistiska norska arkeologer, av Nasjonal Samling och under ockupationstiden även av tyska arkeologer. Genom att fokusera på såväl nationalistiska som pangermanska strömningar inom den nazistiska rörelsen och exemplifiera med propagandaaffischer och forskning om och användandet av gravfält i nationalparken Borre visar hon på ett tydligt sätt hur det förflutna, och inte minst arkeologin som ämne, nyttjades för att legitimera olika politiska visioner och handlingar. Tänkvärt är även hennes påstående att efterkrigstidens arkeologiska expertis inte tagit upp den nazistiska rörelsens användande av Borreområdet utan istället valt att förtiga eller ”retuschera bort” den numera oönskade perioden i parkens historia.

Även Stefan Arvidsson (Lund) behandlar forskning och politik i sin artikel ”I skuggan av kors och hakkors”. Liksom i sin intressanta avhandling *Ariska idoler* (2000) koncentrerar han sig på forskningen om indoeuropeer och tar i artikeln främst upp den s.k. Wienskolans (Wilhelm Schmidt och Wilhelm Kopper) teorier om indoeuropeernas kultur och religion som ett försök att stävja en rasistisk och nyhednisk nationalsocialism till förmån för den katolska kyrkan. Översiktligt behandlar Arvidsson även Marija Gimbutas som förespråkade Wienskolans teorier om indoeuropeerna men vars syfte och ideologiska hållning var helt annorlunda.

Stefanie von Schnurbein (Berlin) har tidigare studerat nyhedendom ur olika perspektiv, bl.a. i sin avhandling *Religion als Kulturkritik* (1992) och i boken *Gött-ertrost in Wendezeiten* (1993). I *Myter om det nordiska* behandlar hon samband och växelverkan mellan dem som studerade germansk religion och dem som försökte återuppväcka densamma (”Germanenglaube”) under 1900-talets första hälft i Tyskland. Kort tar hon även upp några av de samband som finns mellan akademisk forskning och nyhedniska grupper idag och ställer i anslutning till detta den högst relevanta frågan vilka ideologiska och politiska konsekvenser denna växelverkan kan få i framtiden.

Göran Dahl (Lund) behandlar den ”nya högern” och nyhedendomen. Med den nya högern menar han inte

någon grupp eller rörelse utan snarare ett antal idéer, med nyhedendomen i centrum, som framför allt framförs och revideras av fransmannen Alain de Benoist. I artikeln redogör Dahl för idéerna, som han menar har stor potentiell genomslagskraft, men även för de Benoists främsta inspirationskällor.

Även Mattias Gardell (Stockholm) behandlar nyhedendomen i sin artikel "Vargavinter i Vinland". Huvudsakligen presenterar Gardell olika inriktningar av den moderna asatron i USA, framför allt de grupperingar som utgår från en rasideologisk tolkning av asatron. Gardell redogör ingående för utvecklingen av "den hedniska miljön" i landet från 1960-talet och framåt genom att knyta an till globaliseringsprocessen och USA:s omvandling som nation.

Myter om det nordiska känns inte som en sammanhållen helhet utan snarare spretar bidragen åt några olika håll, vilket inte är helt ovanligt när det gäller antologier som har sin utgångspunkt i seminarieföredrag. Flera av artikelförfattarna har också tidigare mer eller mindre tagit upp samma frågeställningar, men sammantaget behandlar bidragen på ett lättillgängligt sätt många viktiga ämnen. Tillsammans ger artiklarna alltså läsaren en god inblick i senare tids diskussioner om "det nordiska" och jag kan därför varmt rekommendera *Myter om det nordiska* såväl till forskare som allmänt intresserade och ser fram emot att få ta del av kommande böcker i serien.

Fredrik Skott, Göteborg

Mer än tusen ord. Bilden och de historiska vetenskaperna. Lars M. Andersson, Lars Berggren och Ulf Zander (red.). Nordic Academic Press. Lund 2001. 336 s., ill. ISBN 91-89116-22-4.

"En bild säger mer än tusen ord", säger vi gärna när vi menar att bildens möjligheter att återge ett ögonblick vida överträffar ordens, dvs. att en bild omedelbart kan sammanfatta en komplicerad process som kanske skulle ta lång tid eller helt enkelt vara omöjlig att uttrycka med ord. Uttrycket kan också implicera något negativt, nämligen att en bild kan avslöja en sanning som man försökt att dölja med hjälp av (osanna) ord. I bägge fallen tillmätts alltså bilden ett större värde än orden. *Mer än tusen ord* är också den talande titeln på en antologi, där bilden som källa görs till föremål för en rad vetenskapliga analyser. Antologin är resultatet av

en mångvetenskaplig konferens kallad "Bilden och den historiska vetenskapen", som hölls i Lund 1999 och där bl.a. historiker, idéhistoriker, konst- och filmvetare deltog. Ett urval av de många föredrag som hölls i samband med denna konferens finns nu tryckta i boken.

I antologin behandlas i de olika bidragen bilden övergripande som källa, som en historisk utsaga i full paritet med skriftliga källor. Detta görs utifrån uppfattningen att bilden av hävd inte studerats på sina egna villkor av historiker utan endast av konstvetare. Textfixeringen har, menar man, gjort historikerna blinda för bildens betydelse. Författarnas utgångspunkt i antologin är emellertid att råda bot på detta och visa att bilder liksom skrivna texter är meningsbärande i sig, att de har speciella syften och en egen epistemologi. De följer konventioner och bygger samtidigt på val som upphovsmännen gjort utifrån de avsikter dessa haft, och bilder bör därför betraktas som visuella konstruktioner som måste förstås och bedömas utifrån den kontext eller den diskurs de är tillkomna i. Det går därför inte, påpekar man i boken, att enkelt projicera sin egen tids sätt att uppfatta och tolka på visuella uttryck från det förgångna. Bilders kodbudskap är inte alltid översättliga från en tid till en annan och en oförsiktig tolkning skulle således lätt kunna leda till anakronistiska felslut.

Ett sådant anakronistiskt felslut får man väl säga att historikern Hanne Sanders berör när hon i sin artikel diskuterar förhållandet mellan kyrkobyggnader och världsbilder. Hon utgår ifrån vår tids gängse uppfattning om kyrkobyggnaden som ett slags lokalt och historiskt identitetsmärke, en konstskatt som till varje pris bör bevaras och dessutom konserveras i det skick den befinner sig i. Den bör t.ex. inte rivas eller byggas om, annat än om man vill återställa den efter 1800-talets ombyggnader, som allmänt kommit att uppfattas mest som klåfingrig och smaklös förstörelse. (Ett gott exempel på detta är 1930-talets utplåning av Helgo Zettervalls nygotisering av Uppsala domkyrka under 1890-talet.)

Detta förhållningssätt till kyrkobyggnaden som okränkbar implicerar dock, menar författaren, ett sätt att betrakta kyrkan som inte hade varit möjligt i äldre tid. Ty, argumenterar hon, så länge kyrkan representerade samhällets främsta värden och människors världsbild var religiös, betraktades kyrkorna främst som bruksrum. Det fanns en ständig strävan till förnyelse och modernisering av dem. När de medeltida kyrkmålningarna kalkades över under 1700-talet var det ett utslag av den tidens inredningsideal. Kyrkorummet